Pedagogisch dossier n°2 Rops de brievenschrijver

Naast zijn talenten als graveerder, schilder en tekenaar, heeft Félicien Rops zich tevens onderscheiden op literair vlak dankzij zijn rijke en lijvige briefwisseling.
Het is niet uitzonderlijk: door de communicatiemiddelen die voorhanden waren in die tijd deed je beroep op het schrijven. Net als zijn tijdgenoten, of ze nu kunstenaar waren of niet, schreef Rops bladen en briefjes helemaal vol.
De briefwisseling van kunstenaars wordt steeds meer bestudeerd en geniet steeds meer erkenning. Colloquia, studies en tentoonstellingen buigen zich over dit boeiende onderwerp van de kunstenaar-schrijver. " Van de schilder kennen we natuurlijk zijn schilderijen, tekeningen en schetsen, een manier om het leven te beschrijven. Van zijn schrijfwijze kennen we vaak enkel de handtekening die onderaan het kunstwerk is gezet. Net als het schilderij is de brief op de eerste plaats een "daad". De beweging van het penseel dat het doek met kleuren bedekt weerspiegelt de beweging van de pen die op het papier krabbelt. […] Een nieuw licht op de man achter de kunstenaar, de coulissen van hun dagelijks leven en hun creaties, dat een intieme benadering van hun universum mogelijk maakt. Deze autografen bieden een opmerkelijk zicht op hun bestaan en overstijgen het eenvoudige kader van een briefwisseling want bij het lezen ervan blijkt hoeveel thema's aan bod komen: reizen, lectuur, hun visie op kunst en kunstenaars, liefde of zelfs weersomstandigheden. Deze brieven zijn voortaan een bron van ontdekking en emoties. "[1]
Maar Félicien Rops onderscheidt zich door het grote aantal brieven en de kwaliteit ervan, te danken aan zijn humor, vindingrijkheid, zin voor aforismen en de grafische schoonheid van zijn brieven wanneer deze zijn geïllustreerd.
Dit bijzonder kenmerk is zijn tijdgenoten niet ontgaan: tal van hen benadrukken dit.
Zo noteerde de Belgische schrijver en kunstcriticus Camille Lemonnier in zijn monografie gewijd aan de kunstenaar: " Rops was gepassioneerd door schrijven: hij hield ervan in al zijn vormen. Als onophoudelijk brievenschrijver kende hij zijn gelijke niet onder de schilders en zelfs de schrijvers van zijn tijd: hij geeft in zijn brieven blijk van de meest levendige, de meest scherpe en de mooiste creatieve geest die je je maar kan inbeelden "[2]. Lemonnier voegde eraan toe dat de brieven van Rops ooit " het laatste boek dat men over hem zal schrijven " zouden zijn, een boek " dat hij zelf geschreven zal hebben "[3]. De schilder Edgar Degas is al even lovend: " Die daar schrijft zelfs nog beter dan hij graveert […]. Als op een dag zijn briefwisseling wordt gepubliceerd, dan teken ik voor duizend exemplaren propaganda "[4].

[1] Estelle Gaudry, "Confidences sur papier", in *Des lettres et des peintres*, catalogus van de tentoonstelling in het Museum voor Brieven en Manuscripten van 29 april tot 28 augustus 2011, Parijs, Beaux-Arts éditions, 2011, p.8.
[2] Camille Lemonnier, *Félicien Rops, l'homme et l'artiste*, Parijs, Floury, 1908, p. 44.
[3] *Ibidem*, p. 157.
[4] Brief van Edgar Degas aan Édouard Manet. s.l., aangehaald in: Auguste-Jean Boyer d'Agen, *Rops…iana*, Parijs, Pellet, 1924, p. 5.

I. Inhoud

Naast hun literaire en grafische kwaliteiten vormen de brieven van Rops een belangrijke documentaire bron. Ze geven ons een inkijk in verschillende facetten van zijn persoonlijkheid: we krijgen een beeld van Rops als man, als kunstenaar, als 19de-eeuwse burger doorheen zijn familiale en amoureuze relaties, zijn onderzoeken en projecten, de moeilijkheden die hij tegenkomt, zijn kunsttechnieken, zijn talrijke reizen, zijn netwerk van contacten, zijn kijk op de werken van zijn tijdgenoten … De onderwerpen die hij aankaart, zijn boeiend en veelzijdig, het is een omvangrijk corpus: we tellen vandaag de dag ongeveer 4.000 brieven! “ Als jullie denken dat ik jullie met rust zal laten! Als ik niet kan spreken, dan “schrijf ik”; ik ben in essentie een krabbelend wezen, pech voor jullie dus.”[5]

II. Zijn leven schrijven

Maar uit dit schrijven blijkt ook dat Rops afstand creëert, gebeurtenissen uit zijn eigen leven selecteert en zijn dagelijks leven heruitvindt. Het zou te gemakkelijk zijn alle elementen uit zijn brieven voor zoete koek te slikken: “ In zijn brieven toont Rops zich eerder een grappig of gekweld regisseur van zijn eigen bestaan dan een gewetensvol kroniekschrijver. Hij verfijnt een beeld van zichzelf dat evenveel en misschien wel meer lijkt op wat hij tracht te zijn, namelijk een “permanent” kunstenaar, dan op wat hij werkelijk is. Wanneer we hem lezen, weten we niet meer of de gebeurtenissen en anekdotes die hij vertelt, zich hebben afgespeeld zoals hij ze vertelt, maar we merken wel duidelijk hoe hij zou willen dat het was gebeurd. De brieven van Rops zijn dus eigenlijk onzekere, complexe, onvolledige en weinig betrouwbare getuigenissen. Zoals alle brieven dan? Beduidend meer dan veel brieven, zonder enige twijfel. Maar ze blijven onvervangbaar.”[6]

We mogen evenmin in de val lopen en denken dat dit schrijven exclusief privé is. Vanaf de jaren 1870 stelt de kunstenaar “kroniek-brieven” op bestemd voor publicatie in dagbladen. Diegene die hij schrijft tijdens zijn reis naar Scandinavië in 1874 zullen gepubliceerd worden in *L’Indépendance belge*, terwijl *Le Figaro* in 1879 bij hem teksten bestelt over Hongarije, teksten die uiteindelijk nooit zullen verschijnen.

---

[5] Brief van Félicien Rops aan Théodore Hippert, s.l.n.d. – Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België, Handschriftenkabinet, inv. III/215/V/32.

[6] Véronique Leblanc, “Le masque et la plume. Rops épistolier”, in Bernadette Bonnier (onder leiding van), *Le musée provincial Félicien Rops Namur*, Brussel, Mercator Fonds, 2005, p. 197.

Rops zet zelf projecten op om zijn brieven uit te geven door middel van een nieuw dagblad dat hij *Journal de Félicien Rops, Notes et croquis* zou noemen, of later nog, *Les Feuilles volantes*. Ook dit keer slaagt hij niet in zijn opzet, en evenmin voor de publicatie van zijn *Mémoires pour nuire à l'histoire de mon temps*, een ambitieuze verzameling van zijn ideeën over en zijn recensies van kunst. Zoals in zijn grafisch werk is Rops iemand die aankondigt en belooft, maar niet altijd aflevert. Desondanks is hij zich volledig bewust van het publieke karakter van sommige van zijn brieven, zoals wanneer hij zijn theorieën ontwikkelt over de moderniteit in lijnen, het zijn theorieën die lijken op echte kunstmanifesten.

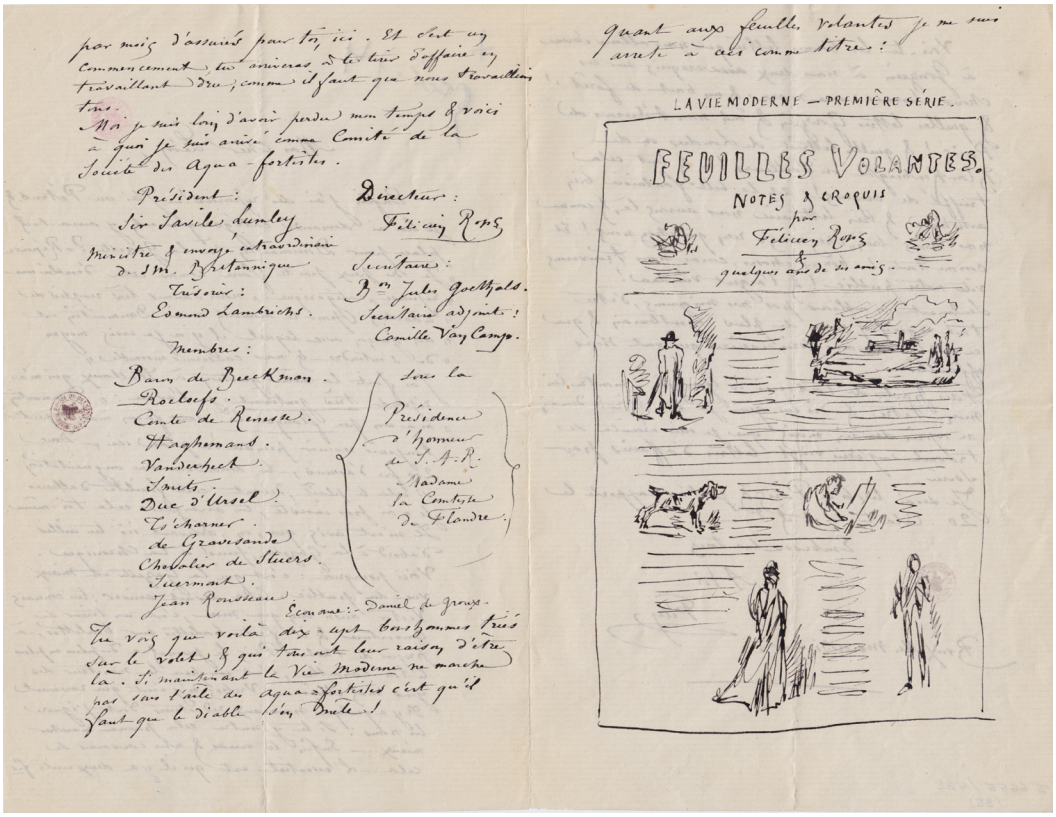

Lettre de Félicien Rops à Léon Dommartin, Bruxelles, s.d. – Bruxelles, Bibliothèque royale de Belgique, Cabinet des Manuscrits, inv. II/6655/468/38. © Bibliothèque royale de Belgique

III. Privébrieven

In zijn amoureuze briefwisseling daarentegen krijgt de intimiteit weer de bovenhand, of het nu gaat om de brieven aan Charlotte, zijn toekomstige echtgenote, of die aan Elise, een actrice met wie hij omging voor 1865. Hij onthult er een geestdriftig temperament: " Ik kan niet zonder jouw brieven (ik hou van je), schrijf me elke maand – waarom wil je niet? "[7]. Maar van zijn meest hartstochtelijke relaties, zoals die met de Belgische operazangeres Alice Renaux, of zijn meest intense relaties, met de zussen Léontine en Aurélie Duluc, zijn levensgezellinnen gedurende bijna 30 jaar, is bijna geen enkele brief van zijn hand bewaard gebleven. De kunstenaar heeft ze tijdens zijn leven bewust teruggeëist en vernietigd en sommige zijn na zijn dood op zijn vraag vernietigd, wat bewijst dat hij een duidelijke grens wilde trekken tussen het publieke en het private.
Een ander luik van zijn briefwisseling dat vandaag de dag onvolledig is: de brieven die hij uitwisselde met zijn twee nog levende kinderen, Paul en Claire. Deze brieven van vadershand zijn verdwenen zonder dat we kunnen bevestigen dat dit op vraag van Rops of op hun initiatief gebeurde. Rops paste dit "snoeien" ook toe op de brieven die hij ontving: " Je zal me een groot plezier doen door deze brief te verscheuren. Er staan daarin dingen die je niet zo nodig moet achterlaten. Op onze leeftijd, hoewel jij twee of drie jaar jonger bent dan ik, & we niet al te veel te klagen hebben over " de beledigingen eigen aan onze tijd ", is

[7] Vier brieven aan Élise. Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België, Handschriftenkabinet, II 7036 9, 10, 11, 12. Aangehaald in Véronique Leblanc, *ibidem*, p. 204

het toch goed eraan te denken dat we ons erop moeten voorbereiden de anderen na ons niet te schaden. Deze leuke ideeën komen bij me op wanneer ik de brieven lees van mijn vrienden. Ik vernietig er dozen van, en veel van jouw brieven die na mijn dood achterblijven, zouden gênant kunnen zijn voor heel wat mensen & als we ervan uitgaan dat jij mij overleeft, zouden ze ook voor jezelf en jouw familie onaangenaam kunnen zijn. Diegene die van literaire aard zijn, & dat zijn er veel, heb ik apart gelegd opdat ze je worden teruggegeven. – Maar ik verbied je mij te overleven! Doe hetzelfde voor mijn brieven, & bewaar diegene die enig belang hebben"[8].

IV. Internetsite

4.000 brieven … Dit getal is niet definitief, het aantal brieven stijgt naargelang publieke en private verkopen of instellingen die zich laten horen, of, wie weet, kleine pakketjes van samengebonden brieven die ergens onopgemerkt achter in een lade liggen en op een goede dag tevoorschijn komen.
De reputatie van de brieven van Rops in de kunstenaarswereld van zijn tijd en vervolgens in die van verzamelaars ligt aan de basis van het succes. Dit verklaart deels waarom de brieven van de Naamse schilder-graveerder nu verspreid zijn tot in alle uithoeken van de wereld, van Brussel via Parijs tot Los Angeles, of het nu gaat om publieke instellingen dan wel om belangrijke privéverzamelingen.

© A. Gheys

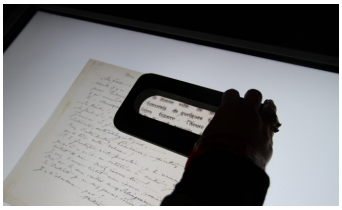
© Superbe Interactive

Sinds midden jaren 90 wijdt het Félicien Rops Museum zich aan de integrale en kritische uitgave van de briefwisseling van de kunstenaar. Aanvankelijk was de idee de brieven te publiceren in papiervorm, verdeeld over verschillende volumes. Maar gaandeweg is het project geëvolueerd dankzij de opkomst van internet: uiteindelijk werd gekozen voor een online editie want zo is enerzijds een grotere verspreiding mogelijk, namelijk bij de internationale gemeenschap van onderzoekers, en anderzijds een quasi onmiddellijke updating. De site www.ropslettres.be werd officieel gelanceerd op 7 oktober 2014 en is een middel dat volledig gewijd is aan de brieven van de kunstenaar. De prioriteit van het museum is in een eerste fase alle transcripties van de brieven te tonen samen met de digitale facsimile's. De autografen van de kunstenaar, afkomstig uit de collectie van het Rops museum - het gaat hier om bijna 500 brieven - worden als eerste uitgegeven. Daarna wordt de publicatie uitgebreid met andere corpora die op verschillende plaatsen bewaard worden. In een tweede fase verschijnt dan de annotatie.

Naast de internetsite zijn er ook nieuwigheden in de museumzalen, namelijk schermen waarop geïllustreerde brieven worden getoond, een "magische" zetel waarin de bezoekers kunnen luisteren naar een reeks niet te missen brieven van de kunstenaar en een bureau met een interactieve interface waar het publiek een zestigtal brieven kan ontdekken verdeeld in twaalf laden.
Laten we samen enkele thema's ontdekken …

[8] Brief van Félicien Rops aan Léon Dommartin, Parijs, s.d. – Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België, Handschriftenkabinet, inv. II/6655/468/2.

V. Thema's

1.PRIVÉLEVEN

Er zijn heel weinig brieven teruggevonden die bestemd waren voor zijn familieleden. Ze zijn ongetwijfeld vernietigd op vraag van Rops zelf of op initiatief van sommige bestemmelingen. Diegene die bij ons beland zijn, behoren tot de meest oprechte en ontroerende brieven van de kunstenaar.

[…] Weten we overigens ooit waarom we van een vrouw houden? – Ik ken tien vrouwen die even mooi zijn als Haar & om wie ik zoveel geef als om een oude handschoen! - De Duitser Wheler heeft misschien gelijk wanneer hij seksuele aantrekkingskracht toeschrijft aan feeling. Daarover kan je een boek schrijven; - ik zal het doen,- als ik alleen nog daar goed voor ben. Als je bedenkt dat jullie met drie miljoen imbecielen zijn die sinds tien eeuwen in het menselijk lichaam zitten te peuteren & dat jullie er nog steeds niet in geslaagd zijn een man met bruin haar te genezen van een blonde vrouw! Het is dus niet mogelijk de chloroform van het hart te vinden?? Specialiseer jezelf dan in "aandoeningen van het hart". – Ik zal je eerste behandeling zijn […][9]

Het seksuele temperament van de kunstenaar komt duidelijk naar voor in deze brief gericht aan Émile Hermant, geneesheer, verzamelaar en zelf graveerder onder het pseudoniem Émile Thamner. Bij deze kameraad uit zijn universiteitsjaren stort Rops zijn hart uit over een onmogelijke liefde en hij onthult zijn zin voor aforismen zoals die van de "dialoog" tussen tekst en beeld: deze chloroform van het hart waarnaar Rops zo vurig verlangt, zit in een grote bokaal die onderzocht wordt door drie artsen; de illustratie versterkt hier zijn woorden.

Le Chloroforme du cœur, détail d'une lettre de Félicien Rops à Émile [Hermant], Thozée, s.d. – Coll. privée, Musée des lettres et manuscrits, inv. 39049.

[9] Brief van Félicien Rops aan Émile [Hermant], Thozée, s.d. – Privécoll., Museum voor Brieven en Manuscripten, inv. 39049.

[…] Je moet me echt veel verontschuldigen, & me zelfs een beetje vergeven, Mijn beste heer Deman, want ik heb een vreselijke maand achter de rug. Sinds midden mei is mijn dochter heel ziek. Ze heeft hevige aanvallen van wisselkoorts gehad die soms een tetanische vorm aannamen & waarbij ze dan ontzettend begon te ijlen. Ik moet u bekennen dat alles voor mij totaal onbelangrijk is geworden, ik had geen enkel idee meer van wat ik moest doen, - van mijn taken, noch van mijn plichten, noch van mijn verwachtingen omtrent werk of roem. Zoals ik aan Verhaeren heb geschreven, ik ben misschien een twijfelachtige echtgenoot, maar ik voel me de beste vader. Mijn zoon is het kind uit betere tijden in mijn leven, mijn dochter dat uit moeilijke dagen. Ze is het kind voor wie ik mijn verwaandheid als voormalig rijke bourgeois heb achterwege gelaten om te "verkopen". En bovendien is zij de dochter van mijn lichaam & mijn geest, en daarvoor hou ik dubbel zo veel van haar. En zie haar daar rechtop, zo groot geworden & zo vermagerd, maar ze staat rechtop, en het lijkt alsof alle zonnestralen van haar vertrekken! […][10]

Anonyme, *Claire Rops*, photographie, s.l.n.d.
© musée Félicien Rops

Rops heeft het hier over zijn dochter Claire, geboren in 1871 uit zijn relatie met Léontine Duluc. De kunstenaar geeft niet alleen blijk van zijn affectie als vader, maar laat ook de schokken in zijn privéleven doorschemeren. In 1857 huwde hij met Charlotte Polet de Faveaux, dochter van een rechter in Namen, met wie hij twee kinderen zou hebben (van wie zijn zoon Paul die hier wordt vermeld). Al snel voelde Rops zich gevangen in dit burgerlijke huwelijk. Hij gaat van het ene avontuurtje naar het andere en in 1869 ontmoet hij in Parijs twee jonge zussen, Aurélie en Léontine Duluc. Charlotte, die genoeg heeft van de escapades van haar man, vraagt in 1874 de scheiding van goederen aan. Rops is nu vrij om in Parijs te gaan wonen met zijn twee levensgezellinnen maar hij zal financieel gezien een moeilijke periode doormaken waarin hij harder moet werken.

Mijn beste Edmond

Kan je geloven – het is om je dood te lachen! dat mijn voogd zopas zijn geest aan de duivel heeft gegeven – wat deze laatste waarschijnlijk nooit had gewild; - maar ik moet naar Namen om hem het plezier te doen hem naar zijn laatste huis van ontucht te begeleiden, - het enige plezier overigens dat ik deze beste man ooit zal hebben gedaan!
Ik kom woensdag terug, ik ben zeker om 10 uur bij jou. Eindelijk! die oude paljas is erin geslaagd me te irriteren tot in het verblijf der onrechtvaardigen.
Wat een verlies voor Gheel! Ik hoopte hem een plaats in het gekkenhuis te geven als blijk van erkenning voor de goede zorgen waarmee hij mij omringd heeft tijdens mijn jeugd maar hij verkoos een beroerte!
Laten we hopen dat ik er voor iets tussen zat in deze ramp. Het spijt me de doden te beledigen, maar ik zou er nogal van gegeten hebben – van mijn voogd – als ik hem op een dunbevolkt eiland was tegengekomen, - (voogden kunnen doorgaan voor ree als ze op een slimme manier gemarineerd worden!) ik weet niet waarom ik dit derderangs stoffelijk overschot zou respecteren.
Er zijn doden die je opnieuw zou moeten vermoorden. […][11]

De humor van Félicien Rops heeft hier een wreed tintje … Alle rancune die hij nog voelde tegenover zijn voogd komt in deze korte, maar leerrijke tekst tot uiting! Om hem goed te begrijpen moet je je verdiepen in de jonge jaren van de kunstenaar. Zijn vader, Nicolas-Joseph, is 50 jaar en zijn moeder, Sophie Maubille, 38 wanneer Rops geboren wordt op 7 juli 1833. Als enig kind wordt hij vertroeteld, maar in 1849 komt er een abrupt einde aan zijn bevoorrechte jeugd wanneer Rops op 15-jarige leeftijd zijn vader verliest. Hij wordt vervolgens onder het gezag van een neef geplaatst, Alphonse Rops, met wie hij het nooit goed zal vinden en wiens strengheid altijd zal wegen op Rops. Wanneer hij het overlijden van zijn voogd verneemt, vloeit uit zijn pen bitterheid. Wat Gheel betreft, het gaat om een klein stadje in de Provincie Antwerpen dat gekend is voor zijn centrum voor psychiatrische zorgverlening …

[10] Brief van Félicien Rops aan [Edmond] Deman, s.l., 19/06/1891. – Namen, Félicien Rops Museum, Coll. Province de Namur, inv. LEpr/124.
[11] Brief van Félicien Rops aan Edmond, s.l.n.d. – Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België, Handschriftenkabinet, inv. III/215/vol.11/7.

Van Rodin tot Verlaine via Courbet en Huysmans, Rops kwam – van dichtbij of van ver – in aanraking met de grootste Franse schrijvers en kunstenaars van het fin-de-siècle. Tussen vriendschap en dissonantie, zijn brieven aan deze kunstenaars, schrijvers en kunstcritici van formaat behoren tot de rijkste in zijn briefwisseling.

[…] Ik denk dat het nodig is dat ik 3 maanden per jaar in Parijs doorbreng, zoals u terecht zegt, Beste Vader, kan ik niet over deze vraag beslissen, het is aan Charlotte die er het meest bij betrokken is en ze schrijft u wat ze hierover denkt, - Ik acht deze drie maanden noodzakelijk om er de tekeningen van de meesters te bestuderen, (mijn artistieke scholing is verre van beëindigd en ik ben niet zo sterk); om me er op de hoogte te houden van nieuwe ontwikkelingen en vooral om binnen het bereik van uitgevers te zijn zodat ik kan weten welke boeken worden voorbereid, welke tekeningen men nodig heeft, en van welke publicaties men de bestelling kan krijgen; want er is nu een ware beurs van kunstwerken zoals er ook een handelsbeurs is, de namen van schilders worden genoteerd zoals de effecten van handelshuizen; je moet wel daar zijn om bekendheid te genieten; men neemt de tekenaar die men bij de hand heeft of met wie men in contact is gebracht; het zou bij geen enkele uitgever opkomen een tekenaar te gaan zoeken in Namen […][12].

Deze brief die Rops, net dertig geworden, naar zijn schoonvader stuurt, is in meer dan één opzicht verhelderend. Hieruit blijkt de goede kennis die hij heeft van de kunstmarkt en het besef dat hij zo dicht mogelijk bij invloedrijke en belangrijke personen moet zijn. Maar tussen de regels kunnen we ook zijn handigheid lezen om zijn frequente afwezigheden in het echtelijk huis te rechtvaardigen bij zijn schoonvader: Parijs is natuurlijk een plaats die telt op professioneel vlak, maar het is tevens het oord van alle feesten en uitspattingen, de Lichtstad die Rops aantrekt zoals een nachtvlinder.

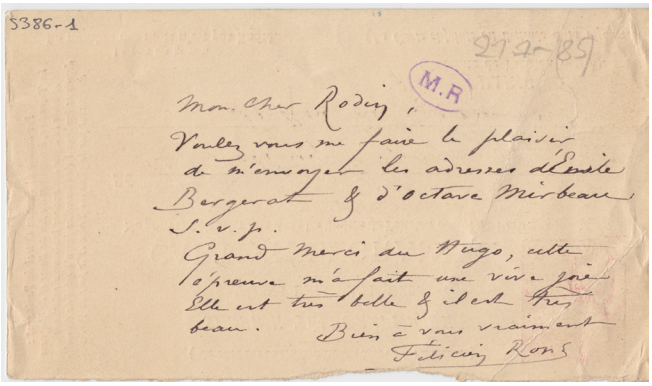

Carte-télégramme de Félicien Rops à Auguste Rodin, Paris, 21/01/1885. – Paris, musée Rodin, inv. 5386-1. © musée Rodin

[…] Er is sprake van de roman Nana van Zola te illustreren. Marpon, (een sporter wie had dat gedacht?) moet me straks op de paardenrennen van Auteuil oneerlijke voorstellen doen. Maar dat zou me heel goed uitkomen; want ik vind Nana fantastisch - als slof -, ondanks alle geroddel van castraten & puriteinen, die hikken van schaamte vanuit hun diepste wezen. Aangezien Zola me waarschijnlijk evenveel miskent als Marpon, kunt u hem dan zeggen Mijn Beste vriend dat ik een "modernist" ben van het oude gesteente, rops wil ik zeggen! en dat ik in 69 een Enterrement au pays Wallon [Begrafenis in het Waalse land] heb gemaakt die mij de titel opleverde van "man met weinig smaak", een titel gegeven door Cabanel. En titels die heb ik! […][13]

De briefwisseling van Rops doorlezen is opgaan in het hart van een fascinerend artistiek tijdperk en de gebeurtenissen van dichtbij beleven. Zo ook met het moment waarop *Nana*, het meesterwerk van Émile Zola, verschijnt in het dagblad *Le Voltaire* in de vorm van een serie en weldra zal uitgegeven worden in boekvorm. De literaire wereld huivert: ondanks de meedogenloze kritieken tegen hem gericht, heeft *L'Assommoir* dat twee jaar ervoor was gepubliceerd, van Zola een successchrijver gemaakt. Om gekozen te worden als illustrator maakt Rops gebruik van zijn connecties, in dit geval de Franse schrijver Joris-Karl Huysmans, naaste vriend van de auteur. Hij aarzelt niet relevante argumenten naar voor te brengen: het moderne karakter van zijn werk dat geïllustreerd wordt door het afdoende oordeel van Alexandre Cabanel, academisch schilder die rebelleert tegen nieuwe tendensen. De uitgever Charles Marpon staat op de lijsten, maar zoals Rops vermoedt, zal Zola zijn *Nana* in 1880 publiceren bij een concurrent, Georges Charpentier.

[12] Brief van Félicien Rops aan [Théodore] Polet de Faveaux, s.l., 1863. – Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België, Handschriftenkabinet, inv. III/215/vol.7/46.
[13] Brief van Félicien Rops aan [Joris-Karl] Huysmans, Parijs, 23/11/1879. – Namen, Félicien Rops Museum, Coll. Province de Namur, inv. LEpr/271.

[…] Als eerste, & er was een zekere moed voor nodig om het te doen, heb ik schaamteloos het bedlaken opgetild dat de heldhaftigheid van het menselijk paren & de moderne perversiteiten van het Vlees verborgen hield – er werd getierd dat het schandalig was, & en ik heb het moment gezien waarop mijn buste aan de deur van de tempel van Schaamte zou worden gezet om er te worden bespuugd. –
De beeldhouwer Rodin volgt als tweede, & beeldhouwt mijn paringen door mij overduidelijk te imiteren " & dat kan nu zomaar zonder enig protest! / en het wordt toegejuicht! en nog wel door mensen die me vijf jaar geleden uitjouwden!
[doorstreept] Ik had gewoon de hypocrisie van onze tijd doorprikt, dat is alles. Je zou me plezier doen, - nu we het er toch over hebben, te herhalen wat ik je hier schrijf over Rodin, hij wordt opgehemeld, als een gigantisch genie, (en hij heeft bovendien veel talent) maar ik verzeker je dat hij het niet zo nauw neemt & dat ik levend word gevild. Deze vergelijking van mezelf met Rodin zal me dus plezier doen. Je kan zeggen dat ik twintig jaar voor Rodin een man-tot-mangevecht leverde met de vreselijke Sfinx van de 19e-eeuwse vrouw. […][14]

De brieven zijn een platform waar de kunstenaar zijn theorieën over kunst, zijn onafhankelijkheid en zijn moderniteit verkondigt. Hij maakt er gebruik van om de opinie van zijn correspondenten te beïnvloeden en zelfs de artikels van die tijd: enkele van zijn bestemmelingen zijn journalisten en kroniekschrijvers. Zo beweert hij woest dat zijn moderne naakten voorafgaan aan die van Auguste Rodin, voor wie hij een enigszins bittere bewondering koestert, aangezien deze laatste grote bekendheid geniet. Zijn speciale band met Léon Dommartin, een naaste vriend en één van zijn belangrijkste correspondenten, verklaart allicht de opdringerige en autoritaire toon van deze brief, maar Rops gebruikt deze manier van handelen wel vaker.

3. KUNST EN MODERNITEIT

Rops stelt zich vragen over het statuut van kunst in zijn tijd en ontwikkelt een gedachtegang die persoonlijk en kritisch is. Hij wil uitsluitend creëren voor zorgvuldig uitgekozen kunstliefhebbers en weigert deelname aan tal van tentoonstellingen. Hij vindt het begrip "druïdisme" in kunst uit. Wat de moderniteit betreft, voor Rops krijgt ze slechts gedaante in één stad: Parijs.

"[…] Het is zo juist dat hier volgt wat ik – ongeveer – enkele dagen geleden schreef aan een Directeur van een Tijdschrift, die me verweet me niet te vertonen op de "grote Tentoonstellingen", wat er volgens hem onvermijdelijk toe leidde dat ik "de kunstenaar van de enkelingen" bleef: " Ik stel niet tentoon op de Officiële Tentoonstellingen, omdat ik me niet wil blootstellen aan eervolle vermeldingen van mensen die zelf niet al te veel eer hebben voor hun persoonlijke behoeften. En bovendien ook omwille van het goedkope succes waarvan deze Tentoonstellingen het Theater zijn, als een springplank. In de kunst haat ik al wat populair & democratisch is. In tegenstelling tot diegenen die geloven dat we werken aan de redding van de Samenleving door een schets of een sonnet te maken, denk ik dat Kunst moet blijven: een Druïdisme, of verdwijnen. Diegenen die reeds in het begin alom bewondering genieten, maken noodzakelijkerwijs ordinaire kunst, zoals de opera-aria die geneuried wordt bij het buitengaan tijdens de première-avonden.
Het grote publiek ziet de goede schilderijen, maar kijkt er niet naar. Ik heb een poedel die stilstaat voor kathedralen, hij kent niets van architectuur: hij doet exact hetzelfde voor de kazernen. […]"[15]

Het artistieke leven in de 19e eeuw wordt beheerst door de officiële tentoonstellingen en andere Salons. Er bestaan wel enkele tentoonstellingen die georganiseerd worden door kunstenaarskringen of liefdadigheidswerken, maar ze zijn ondergeschikt en hebben niet dezelfde impact. Een kunstenaar die deelneemt aan een officiële tentoonstelling daarentegen, kan wellicht worden opgemerkt door de grote massa die er zich verdringt, door kunstcritici, door potentiële verzamelaars of zelfs door opdrachtgevers, privaat of publiek[16]. Rops hekelt hier deze wereldse hoogmissen waar volgens hem maar weinig plaats is voor kunst. Hiervoor eist hij een fanatiek hermetisme op, ver weg van goedkoop succes en gemakkelijke verstaanbaarheid.

[14] Brief van Félicien Rops aan [Léon Dommartin], Parijs, 19/07/1889. – Parijs, Fondation Custodia, inv. 1972-A.840.
[15] Brief van Félicien Rops aan [Edmond Picard], [Brussel], 17/02/1887. – Brussel, Archives et Musée de la Littérature, Coll. Handschriftenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek van België, inv. ML/00631/0048.
[16] Lectuur daaromtrent: Apolline Malevez, "La Société libre des Beaux-Arts et les Salons triennaux", in Denis Laoureux (onder wetenschappelijke leiding van), *En nature. La Société libre des Beaux-Arts, d'Artan à Whistler*, catalogus van de tentoonstelling in het Félicien Rops Museum van 1 juni tot 1 september 2013, Namen, Province de Namur éditions, 2013.

[…] Ik heb een buitengewoon model gevonden, dat bewegingloos poseert, & haar naam niet te grabbel gooit in de ateliers, - uniek! Het is een vrouw die poseert uit liefde voor de kunst, die me, als eerste, schreef dat ze geen enkele pose vreest, dat ze een verzameling van mijn werken had gezien, & dat ze in de herinnering wilde blijven van "de mannen uit haar tijd"; - woord voor woord! - het is niet stom voor een meisje dat drie jaar geleden nog paardenvijgen opraapte op de wegen van het mooie Frankrijk! Hoe meer ik zie, hoe meer de verbazingwekkende gave van de vrouwen van hier zich dingen eigen te maken, me achterover doet slaan: Ziehier een grote sloerie, van wie de schoonheid slechts één gebrek heeft: ze is een beetje klassiek, - jullie kennen mijn smaak voor de negentiende-eeuwse naaktheid, - die op drie jaar tijd van straatmeid tot modepopje is verworden, & na die drie jaar een fijne neus heeft voor allerlei zaken, zich goed uitdrukt, beter dan de vrouw van de minister van schone kunsten bij ons, & haar benen de lucht in gooit om samen te werken met een kunstenaar aan wie ze persoonlijk lak heeft, net als aan haar maagdelijkheid trouwens. Nooit zal ik wennen aan deze fenomenen. Maar net daarom houden we van dit Parijs waar je echt alles kan vinden! […][17]

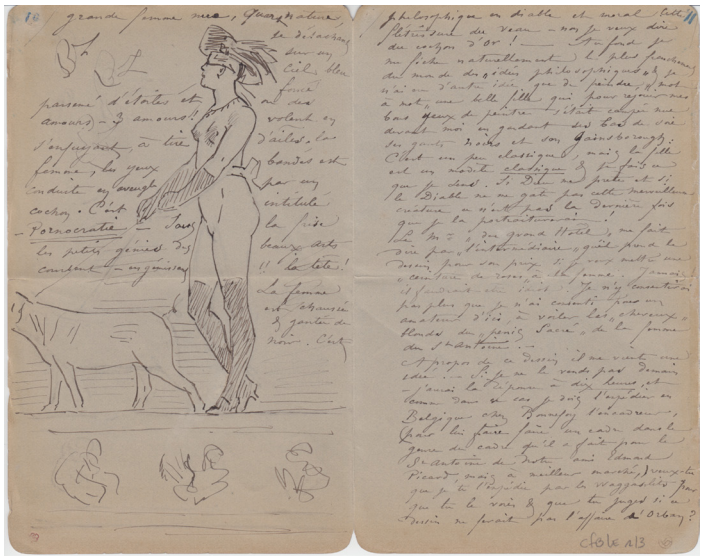

Lettre de Félicien Rops à Maurice [Bonvoisin], Heyst, 20/02/1879. – Namur, musée Félicien Rops, Coll. Fédération Wallonie-Bruxelles, inv. CFB/Le1/1. © Fédération Wallonie-Bruxelles

Rops maakt er een erezaak van het leven van zijn tijd weer te geven, bewijs van moderniteit voor hem. Om dat te doen verkiest hij het dagelijks leven en de straat te observeren, waar hij graag meer spontane en meer authentieke modellen opscharrelt dan de professionele modellen van de academies: " Genoeg dus van die vrouwtjes die leven tussen kamerschermen & die geen echter leven hebben dan de Japanners die er met vloekende kleuren op geschilderd staan. […] Ik heb nog liever mijn voddenraapster die langskomt om 7u 's morgens met haar koter in lompen gehuld en twee blauwe ogen die ze 's nachts van haar vent heeft gekregen, dan al dat ergerlijk volk dat we niet kennen & dat niets te zoeken heeft in ons leven noch in onze kunst. "[18]

[…] Kortom mijn Beste Camille, mensen moeten in hun eigen milieu blijven. Stevens de Vlaming heeft in mooie kleur willekeurige meisjes & vrouwen geschilderd die volgens een geestverwant de essentie van de Parijse vrouw weergaven en aldus symbool stonden voor de Moderniteit, - (woord gecreëerd door Jaluzot eigenaar van G[d] Condé, in een folder uit 1856!! -). En aangezien waarheden slechts tijdelijk worden verdraaid, hebben we hier aan Alfred Stevens zijn echte plaats teruggegeven, die van een goed schilder, verrukkelijk pragmatisch, heel verleidelijk (ik zou met plezier een half dozijn schilderijen van Stevens uit de goede periode bij mij thuis hebben want ik hou zielsveel van mooie schilderkunst & de zijne is charmant !,) & van wie het œuvre redelijk beperkt is als Kunststrekking. Hij heeft eigenlijk gehandeld als goed schilder, we zullen hem tot baron slaan & we zullen gelijk hebben. […][19]

De Belgische schilder Alfred Stevens (1823-1906) is regelmatig het doelwit van Rops' aanvallen. Rops erkent enerzijds zijn technisch talent, namelijk in de weergave van kleuren, maar anderzijds verzet hij zich tegen de reputatie van "modern schilder" die Stevens verworven heeft bij Parijse kunstliefhebbers, hierbij geholpen door het werk van zijn broer Arthur, kunsthandelaar. Zijn genreschilderijen worden geacht de wereldse vrouw te tonen onder het Tweede Franse Keizerrijk, maar voor Rops is het slechts een artificiële schijnmoderniteit, ver weg van de realiteit.

[17] Brief van Félicien Rops aan [Edmond] Picard, Parijs, 01/03/1887. – Brussel, Archives et Musée de la Littérature, Coll. Handschriftenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek van België, inv. ML/00631/0050.
[18] Brief van Félicien Rops aan Maurice Bonvoisin, Parijs, 29/11/1877. Privécoll.
[19] Brief van Félicien Rops aan Camille [Lemonnier], s.l., 05/08/1880. – Brussel, Musée Camille Lemonnier, Gemeentelijke archieven van Elsene, Lem/10.

VI. En nu?

Lettre de Félicien Rops à [Théo] Hannon, [Paris], [17/05/1878]. – Bruxelles, Archives et Musée de la Littérature, Coll. Cabinet des Manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique, inv. ML/00026/0051. © Bibliothèque royale de Belgique

Sinds de uitvinding van de telefoon door Graham Bell in 1876 is de geschiedenis van de moderne telecommunicatie voortdurend geëvolueerd. De mobiele telefoon, die zijn intrede deed bij het grote publiek eind jaren 1990, net zoals internet, e-mails en sociale netwerken hebben sindsdien al onze gewoonten en sociale relaties radicaal veranderd[20].
“ De numerieke revolutie zal, zonder dat we hier iets aan kunnen doen, het einde betekenen van de brief in “papier” vorm ” stelt een journaliste vast[21]. Volgens de essayist Michel Serres is een nieuwe mens geboren uit deze numerieke revoluties: Klein Duimpje – een zinspeling op de bedrevenheid waarmee hij berichten uit zijn duimen tovert – die “ opnieuw een manier zal moeten uitvinden om samen te leven, een manier om te zijn en te kennen ”[22]. Als bewijs van deze ingrijpende veranderingen zien we het aantal colloquia, studies en voordrachten over de sms-taal toenemen[23]. De dragers evolueren, maar het geschreven woord blijft essentieel.

Afspraak op www.ropslettres.be om nieuwe brieven van Rops te ontdekken en gehoor te geven aan de uitnodiging van Camille Lemonnier: “ Lees ze, doorblader ze in willekeurige volgorde, deze amusante blaadjes die verspreid zijn in alle windrichtingen: er lijkt geen plaats te zijn in deze brieven voor verdriet of spijt: het is het vrolijke avontuur waarin je je stort met onbezonnen pen […]. ”[24]

Pistes die je kan verkennen in de klas:
- Hoe zou je het proza van Rops kunnen vertalen in sms-taal? Het is het moment om enige fantasie aan de dag te leggen!
- Sinds de jaren 60 heeft de briefkunst zich ontwikkeld als gevolg van de gewoonte van sommige soldaten te tekenen op de omslagen van brieven die ze stuurden tijdens de twee wereldoorlogen. Een tweede leven voor papier dat al te snel werd weggegooid in de prullenmand, en een visitekaartje voor creatieve expressie!

[20] *Histoire des télécommunications*, online dossier gepubliceerd door de Fondation Eduki, Centre pour l'éducation et la sensibilisation à la coopération internationale, beschikbaar op: http://www.eduki.ch/fr/doc/dossier_11_histo.pdf, geraadpleegd op 22/09/2014.
[21] Anne Michel, “L'avenir de la Poste après le courrier”, in *Le Monde*, 23/09/2013, online geraadpleegd op 22/09/2014.
[22] Michel Serres, *Petite Poucette*, Parijs, éditions Le Pommier (Coll. “Manifestes”), 2012.
[23] We verwijzen bijvoorbeeld naar de voordracht van Dan Van Raemdonck, “Le clavardage, l'influence du langage SMS sur l'écriture des jeunes” tijdens het 20e Salon de l'éducation georganiseerd van 16 tot 20 oktober 2013 in Charleroi of die van Claudine Moïse, “Lol non tkt on ta pas oublié”: rapports à la norme et valeur de la “faute” dans l'écriture sms”, tijdens het colloquium “Si j'aurais su, j'aurais pas venu” georganiseerd door LaDisco (Centre de recherche en linguistique), Université libre de Bruxelles, van 19 tot 23 juni 2013.
[24] Camille Lemonnier, *Félicien Rops, l'homme et l'artiste* [oorspronkelijk verschenen in Parijs, Floury, 1908] Parijs, Nouvelles éditions Séguier, 1997.